

Dit is de tekst van een gesproken bijdrage aan een symposium over het zwartepiet-debat van de Rotterdamse Stichting In Dialoog, op 17 oktober 2014 op de Plaza van InHolland Hogeschool. D

Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

Dialoog en Zwarte Piet: een theologisch/ethisch gezichtspunt.

Dat je niet zelf het centrum van je universum bent; dat je uit het middelpunt van je eigen wereld stapt; dat je leert om soms even met de ogen van de ander te kijken en zo de dingen in een ander licht te zien – daarover gaat het bij de dialoog. Daarover gaat het ook in het geloof dat ik als predikant uitdraag. En daarover gaat het ook in het Sinterklaasfeest, al was het maar omdat je geen goede surprises en gedichten kunt maken als je je niet verplaatst in die ander die je wilt verrassen.

Met de ogen van de ander kijken, uit je eigen centrum stappen en dus ook uit je eigen gelijk vandaan: dat gaat niet vanzelf. Ik weet dat maar al te goed uit persoonlijke ervaring: als mijn vrouw met mij van mening verschilt, is mijn eerste reflex om in de verdediging te schieten. Dan ga ik midden in mijn eigen gelijk zitten en trek een muur van goede argumenten om mezelf op. Of ik nou echt gelijk heb of niet: dan heb ik mezelf met mijn gelijk tot middelpunt van mijn eigen wereldje gemaakt.

In de wereld van de religies (ik werk zelf als voorganger van een protestantse kerkgemeenschap) gaat het vaak net zo. We lezen onze heilige teksten en we zeggen dat we daarmee naar onszelf leren kijken met de ogen van God, van de grote Ander – maar zodra we ons een beetje bedreigd voelen door vragen of kritiek, schieten we in ons eigen gelijk. Dan valt God opeens samen met onze eigen standpunten, tégen de anderen die er anders over denken. Dan zijn we toch weer zelf het centrum van ons universum. De anderen, die er anders over denken, zijn daarginds, buiten het centrum.

Zo gaat het ook in het zwartepiet-debat. Wij hebben gelijk. Wij – in mijn geval zijn dat dus de witte Nederlanders met hun eigen traditie. Wij doen wat we altijd hebben gedaan en wij zijn het middelpunt van onze eigen wereld. De anderen, die er kritiek op hebben en die vinden dat we het anders moeten gaan doen, zijn daarginds, in de periferie, daarbuiten. Die zijn letterlijk ex-centriek, want het centrum waar alles om draait, dat zijn wij.

Om uit je eigen middelpunt gehaald te worden, daar heb je soms een bijzondere ontmoeting voor nodig. In onze heilige teksten zijn dat ontmoetingen met God, waardoor je als mens uit het lood wordt geslagen en heel je wereld opnieuw moet ordenen. In de praktijk van ons leven gaat het meestal via medemensen. In de kerk heb ik gemeenschappen meegemaakt die meedogenloos oordeelden over homoseksualiteit. Als je erover wilde praten, trokken de mensen hun religieuze gelijk als een vesting rondom zich op. Maar als iemand in zo'n gemeenschap dan een kind had die als homoseksueel uit de kast kwam, werd het voor die persoon plotseling heel anders. Die werd uit het centrum van zijn eigen gelijk weggeslagen, dat kind werd het centrum, en de ouders moesten met andere ogen gaan kijken. Zulke momenten, waarin je uit het centrum van je eigen gelijk wordt gehaald, hebben we allemaal heel hard nodig van tijd tot tijd.

Rond het thema van Zwarte Piet beleefde ik zelf vier jaar geleden zo'n moment. We kregen rond Sinterklaas kennissen uit het buitenland te logeren, een Jamaicaanse zwarte vrouw met haar Spaanse man en twee donkere kinderen. Onze dochter had maandenlang in Spanje bij hen in huis gewoond en had hun alles over het Sinterklaasfeest verteld. Ze hadden zich grondig voorbereid, ze kwamen met surprises en gedichten, ze hadden er plezier in. Maar eerst wilden we onze gasten Rotterdam laten zien, en zo liepen we op de ochtend van 5 december door de Hoogstraat. Daar liepen natuurlijk Zwarte Pieten die snoep strooiden – en ik zag hoe onze Jamaicaanse kennis haar best deed om het leuk te vinden, maar het lukte niet, het was op de een of andere manier te gênant. Ze is een fiere vrouw, maar ze wist zich op dat moment geen houding te geven en ook haar kinderen werden er onzeker van. Misschien voelden ze die Zwarte Pieten als een persiflage op hun eigen huidskleur, maar hoe dan ook, ik zag hun verlegenheid, en vanaf dat moment wilde ik daar alleen nog maar weg met mijn gasten, het was ondraaglijk. Ik had natuurlijk alles kunnen uitleggen, tradities, gezelligheid, schoensmeer, kindervrienden – maar dan zou ik haar met haar verlegenheid naar de rand hebben geduwd en zelf in het midden zijn gaan staan. Dat kon ik niet, want ik had (en heb) teveel respect voor haar om dat te doen. Sindsdien hoeft Zwarte Piet van mij niet meer zo nodig. Zo kan dat werken: één ontmoeting die je uit je centrum haalt, en voorgoed zie je de dingen anders.

Nu wil ik als theoloog ook nog iets zeggen over de man aan wie heel het Sinterklaasfeest is opgehangen, Nicolaas van Myra. Hij was in de vierde eeuw van onze jaartelling de leider van de christelijke gemeenschap in een stad aan de Middellandse zee kust in wat nu Turkije heet, niet zo ver van waar nu Antalya ligt.

Het bijzondere van bisschop Nicolaas, datgene waarom hij later als een heilige in ere werd gehouden, was de manier waarop hij mensen hielp die in nood waren. Als een gezin zo arm was dat de ouders de bruidsschat voor hun dochters niet konden betalen, kwamen de kinderen vaak in de prostitutie terecht. Om dat te voorkomen, zo gaat het verhaal, liet Nicolaas zijn dienaren in de nacht bij zo'n arme familie buideltjes met geld naar binnen gooien door het raam. Waarom in de nacht en door het raam? Omdat Nicolaas niet wilde dat die mensen hem dankbaar moesten zijn. Hij wilde ze niet vernederen en hij liet het geld dus anoniem en discreet bezorgen. Daar komt de traditie van het strooigoed met Sinterklaas vandaan!

Nicolaas hing dus niet de Sinterklaas uit – hij was meer van de Novib-methode. Hij wilde niet zelf het middelpunt van zijn universum zijn met allemaal dankbare nederige mensen om hem heen. Hij stelde de ander in het midden, en dan juist de ander die benadeeld was door het lot. Als we Nicolaas van Myra willen eren, is Sinterklaas dus een feest van empathie, generositeit en empowerment – om maar eens een paar moderne termen te gebruiken.

Voor het huidige debat over Zwarte Piet betekent dit naar mijn gevoel het volgende. Als je in het centrum van je eigen gelijk blijft zitten en zegt: ik vier Sinterklaas zoals ik dat wil en die anderen moeten niet zeuren – dan handel je niet in de geest van de naamgever van het feest. Als je niet genereus en met invoelingsvermogen het gesprek in wilt, heb je de verbinding met Sint Nicolaas al bij voorbaat doorgesneden. Als het je vooral om je eigen feestje gaat, als je je eigen ruimte niet wilt verlaten om die ander te laten delen in wat jou is toegevallen, dan ben je Sint Nicolaas al kwijt voordat Zwarte Piet aan de orde is geweest.

Als ik hierover met mensen in mijn omgeving spreek, wordt er soms opgemerkt dat die anderen, de gekleurde mensen die tegen Zwarte Piet zijn, het ook wel erg op de spits drijven. Misschien is dat wel zo, ik weet het niet – ik zou dat pas kunnen beoordelen als ik echt in hun schoenen kon gaan staan. Voorlopig sta ik in mijn eigen schoenen en mijn opdracht is het, uit het centrum van mijn eigen gelijk te stappen, ruimte te maken voor de ander. Dat is mijn opdracht vanuit mijn geloof, en ook vanuit de dialoog-gedachte, en zelfs vanuit de Sinterklaasgedachte. Of de ander die ik ga ontmoeten, ook bereid is om ruimte voor mij te maken en zich in mij te verplaatsen – dat is te hopen, maar dat is niet mijn opdracht, dat is aan die ander.

En ten slotte: ik ben er zelf het levende bewijs van, dat je niet zwart hoeft te zijn om Piet te heten.
Dank u wel.